

- 38 Там само. – С. 88–89.
39 Там само. – С. 74, 91, 758.
40 Там само. – С. 65, 91.
41 Там само. – С. 74–77.
42 Там само. – С. 89–90.
43 Поликарпов В. С. История нравов в России. Восток или Запад: от Алексея Тишайшего до Николая Второго. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1995. – С. 225–226.
44 Митрополит Андрей Шептицький і греко-католики в Росії. – С. 93.
45 Там само. – С. 51, 54, 67.
46 Там само. – С. 145.
47 Там само. – С. 79.
48 Соколов И. И. О соединении восточной и западной церквей. К современной характеристике униональной проблемы. – С. 38.
49 Митрополит Андрей Шептицький і греко-католики в Росії. – С. 145–146.
50 Там само. – С. 154.
51 Попов И. Православие святых и инквизиторов / Священник Илья (Попов). – М.: Община Православной Церкви Божией Матери Державная г. Москвы, 2003. – С. 367–369.
52 Митрополит Андрей Шептицький і греко-католики в Росії. – С. 159.
53 Там само. – С. 187–188, 194, 196–199.
54 Там само. – С. 256–257.

SUMMARY

Ulyana Bezpalko

CORRESPONDENCE METROPOLITAN ANDREY (SHEPTYTSKYJ)

and Bishop of Zhytomyr Antony (Khrapovitsky): SEARCHING FOR DIALOGUE

The article analyzes the correspondence Metropolitan Galician Andrey (Sheptytsky) and Bishop of Zhytomyr Anthony (Khrapovitsky) during 1903–1908 in the context of the Union Movement in the Russian Empire in the early twentieth century.

Key words: Sheptytsky, Bishop Anthony (Khrapovitsky) unionism, Orthodox Church, the dialogue between churches.

Інна Ходак,

аспірантка історичного факультету

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ МАЛОЇ ДУХОВНОЇ СЕМІНАРІЇ У ЛЬВОВІ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.

На основі архівних джерел і літератури досліджується освітня діяльність львівської Малої духовної семінарії. Особливу увагу звернуто на роль гімназії, яка готувала учнів до вступу в семінарію. Проаналізовано відносини Малої духовної семінарії з львівською духовною семінарією.

Ключові слова: Українська греко-католицька церква, львівська Мала духовна семінарія, освіта, учні, ректор.

У першій половині ХХ ст. греко-католицьке духовенство важливого значення надавало розвиткові богословської освіти. Одним із проявів діяльності в цьому напрямку було створення духовних навчальних закладів. Чільне місце серед них займала львівська Мала духовна семінарія.

У радянській історіографії це питання замовчувалося або висвітлювалося у рамках ідеологічних міркувань. На сучасному етапі ця проблематика розробляється низкою авторів. До неї звертаються у своїх працях дослідники М. Пристай, М. Сениця, Е. Бистрицька та ін. Вони, однак, розглядають лише окремі аспекти діяльності Львівської духовної семінарії, залишаючи поза увагою роль Малої духовної семінарії у вихованні та підготовці учнів.

Метою публікації є дослідження ролі греко-католицького духовенства у розбудові Малої духовної семінарії та перетворенні її на важливий освітянський центр. Для розкриття мети ставиться завдання проаналізувати процес становлення та науково-освітню діяльність цієї семінарії.

У 20–30-х рр. ХХ ст. ієрархія Української греко-католицької церкви (УГКЦ) значне місце відводила розбудові системи духовної освіти. Задля цього митрополит Андрей Шептицький у вересні 1919 р. заснував Малу духовну семінарію ім. Св. Йосафата. Головне завдання такого навчального закладу полягало в підготовці його вихованців до вступу в духовні семінарії¹. При новоствореному закладі функціонували: середня школа, гімназія, інститут та інтернат. Першим ректором Малої духовної семінарії був Іван Бучко. Його на посаді змінив голландський священик Тома Перрідон, який очолював духовний навчальний заклад до листопада 1931 р. Коли він, згідно з розпорядженням митрополита, виїхав за кордон, новим ректором став Лев Глінка. Тим часом таке рішення не знайшло належної підтримки певної частини духовних осіб. Найактивніше проти призначення нового ректора виступили М. Блозовський та Л. Лужницький. Вони були не тільки священиками, але й співредакторами львівської газети «Новий Час»². Їхніми зусиллями у жовтні 1931 р. вийшла стаття під назвою «Некультурний інцидент у Львові». У ній зазначалося: «Отець ректор Перрідон уступив, новим ректором іменовано Л. Глинку, що приїхав після закінчення наукових студій з Риму і почав «чистку»³. Як намагалися довести автори газетної публікації, новопризначений ректор змушував студентів приймати целібат. Захищаючи свою репутацію, Лев Глінка надіслав два листи до редакції, в яких спростовував наведену інформацію. Проте керівництвом часопису ця справа розглянута так і не була.

Обійнявши посаду ректора, Л. Глінка зосередив основну свою увагу на розвитку богословської науки та дисципліни в середовищі учнів Малої семінарії. Реалізувати цю ідею він прагнув шляхом утворення нового товариства «Читальня». Таке товариство існувало при Малій семінарії, але наукової діяльності воно не проводило⁴.

У 1931 р. Л. Глінка очолив установчі збори товариства, на яких розроблено його статут. У цьому документі сказано, що головним завданням «Читальні» є поширення суспільно-політичних та католицьких ідей серед громадян. Головою товариства було призначено І. Курпіту. Під його керівництвом учні Малої

семінарії працювали над науковими дослідженнями, результати яких згодом виголошували на засіданнях у «Читальні».

Як ректор Малої семінарії Л. Глинка дбав про посилення релігійного та морального виховання серед учнів. Для цього він виробив чіткі правила, котрих мали дотримуватися вихованці навчального закладу. До них належали обов'язкова участь у церковних богослужіннях та прийнятті святого причастя. Такі духовні практики виконувалися за часів попередніх ректорів дуже рідко. Про це свідчить хоча б те, що протягом 1928–1931 рр. учні Малої семінарії лише один раз на місяць приступали до сповіді та святого причастя⁵.

Не менш важливою проблемою навчального закладу була відсутність належної дисципліни в її вихованців. Розмаїті правопорушення (у т. ч. гамір та крики учнів) негативно відображалися на характері взаємин між Малою духовною семінарією та Львівською духовною семінарією. Про це дізнаємося зі скарг Й. Сліпого до митрополита Андрея Шептицького на ректорат Малої семінарії. Так, наприклад, листі до Митрополичого ординаріату від 3 лютого 1930 р. стверджувалося, що Інститут Св. Йосафата спричиняв багато проблем у діяльності духовної семінарії. Зокрема, облаштування їдальні в кімнаті співу під молитовнищею семінарії, яке розпочав цей інститут, унеможлиблювало духовні практики в молитовниці. Гамір учнів Малої семінарії заважав семінаристам вчитися і працювати. Спільне перебування на одному подвір'ї семінаристів та учнів також не сприяло дотриманню порядку й дисципліни. Значними були і матеріальні збитки від сусідства з Малою семінарією. Для прикладу, за електричне світло оплачувала тільки Духовна семінарія, хоч цієї послугою користувався й Інститут Св. Йосафата⁶. У зв'язку з цим, ректор духовної семінарії Й. Сліпий просив Митрополичий ординаріат прийняти відповідне рішення. Результатом стала постанова, за якою Мала семінарія відділялася парканом від духовної семінарії⁷.

Відсутні фінансові проблеми зумовлювало існування при інтернаті Малої семінарії гімназійних курсів. Згодом, у 1931–1932 рр., на їхній основі почала функціонувати гімназія. Її метою була підготовка учнів до вступу в Малу духовну семінарію. Очолював навчальний заклад професор педагогіки Юліан Дзерович. Спершу в гімназії навчався 21 учень. Двоє з цього числа були синами священиків, троє – світської інтелігенції, решта – діти селян⁸. Учнями гімназії ставали, як правило, вихованці Малої семінарії та міські діти. Цей навчальний заклад був створений на зразок давніх класичних гімназій. Основна увага у навчанні відводилася вивченню іноземних мов.

Спочатку лекції в гімназії Малої семінарії читали викладачі львівських гімназій: Микола Панчук (класичні дисципліни), Ігнат Павлюх (німецька мова, Кость Кисльовський (українська мова), Зенон Зелений (математика, Станіслав Шпитковський (історія та географія)⁹. Тут працювали і вчителі, які втратили роботу в інших навчальних закладах, та молоді вчителі, які не мали змоги отримати державну посаду.

У 1932–1933 рр. у гімназії організували вже два класи. До першого прийнято 19, у другому навчалось 15 учнів. Наступного навчального року відкрився ще один

клас. Усього в гімназії здобували освіту 66 учнів: 9 – у першому, 23 – у другому, 34 – у третьому класі¹⁰.

1 січня 1932 р. Митрополичий ординаріат ухвалив постанову про відокремлення Малої семінарії від гімназії. У розпорядженні вказувалося: «[...] обидві установи ведуть свої адміністрації окремо. За адміністрацію гімназійних курсів відповідав директор курсів, за Інститут Малої семінарії – ректор. Обидві установи знаходились під контролем відпоручника Митрополичого ординаріату. З огляду на те, що дані заклади знаходились в одному приміщенні і цілковите відділення адміністративних функцій та видатків не можливе, тому Митрополичий Ординаріат накладав певні зобов'язання»¹¹. «Дирекція гімназії, – читаємо далі, – виплачувала місячну суму, рівну ціні одної тонни вугілля, а ректорат опалював чотири шкільні кімнати, оплачувала двох робітників Малої семінарії, яким ректорат давав харчування та помешкання. Оплачував за світло і воду щомісячно 20 злотих»¹². Найскладнішим для діяльності Малої духовної семінарії виявився період Другої світової війни. Із вступом радянських військ на західноукраїнські землі у 1939 р. навчальний заклад припинив своє існування.

Лише за часів німецької окупації діяльність Малої духовної семінарії та гімназії відновилася. У цей період обов'язки ректора виконував Ю. Редько. Найбільшою проблемою гімназії була відсутність вчителів. Та все-таки Ю. Редьку вдалося укомплектувати склад викладачів. Релігійні дисципліни у 7–8 класах викладав Микола Хмільовський, натомість латинську мову читали Юрій Мушак та Іван Баран, математику – Михайло Савчук та Ярослав Капко, церковний спів у 3–6 класах – Володимир Фіголь і т. д.¹³.

У цей час у гімназії навчалось 259 учнів. Серед них у 3-му класі – 46, 4-му – 51, 5-му – 47, 6-му – 44, 7-му – 44, 8-му – 27 учнів¹⁴.

1941 року в учнів гімназії відбувся перший іспит зрілості. Вихованці повинні були складати екзамени з грецької й латинської мов, історії та математики. Головою комісії призначено Івана Копача, який одночасно обіймав посаду радника львівської шкільної кураторії. Усього до екзаменів допущено 24 абітурієнтів. З них тільки 22 отримали свідоцтва, а двоє відразу ж були відраховані¹⁵.

Вихованці гімназії брали участь у діяльності різноманітних гуртків та товариств. Особливо активно відвідували гурток «Відродження», очолюваний Теофілом Глушкевичем. До його складу входило 110 учнів. Керівництво цього гуртка на своїх засіданнях виголошувало доповіді на суспільно-політичну тематику¹⁶. Ще одним потужним центром, в якому були задіяні учні гімназії, стало товариство «Поміч», де налічувалося 132 вихованці. Вони займалися не лише науковою роботою, але й благодійницькою працею для малозабезпечених учнів львівських навчальних закладів¹⁷.

У 1945 р., після закінчення Другої світової війни і відновлення радянської влади у Західній Україні, Малу духовну семінарію остаточно закрили. Багато її випускників та викладачів опинилися в радянських концтаборах. Приміщення семінарії було передано Львівському державному університету ім. Івана Франка. На партері розмістилася кафедра військової підготовки, на першому поверсі – географічний факультет, на другому – кафедра іноземних мов.

Таким чином, у першій половині ХХ ст. греко-католицьке духовенство докладало чималих зусиль задля розбудови системи духовної освіти. З цією метою ієрархи УГКЦ засновували семінарії. Провідне місце серед них належало львівській Малій духовній семінарії, яка повинна була готувати своїх учнів до вступу у Львівську духовну семінарію. При Малій семінарії існувала гімназія, вихованці якої згодом вступали до Малої духовної семінарії. Керівництво цих навчальних закладів значну увагу приділяло науково-освітній діяльності учнів. Свідченням цього є їхня активна участь у різноманітних гуртках і товариствах. Отже, Мала духовна семінарія стала важливим освітянським центром у системі духовної освіти УГКЦ.

- 1 Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДІАЛ України). – Ф. 451. – Оп. 1. – Спр. 367. – Арк. 2.
- 2 Там само. – Спр. 374. – Арк. 1.
- 3 Там само. – Спр. 376. – Арк. 12.
- 4 Там само. – Арк. 24.
- 5 Там само. – Арк. 26.
- 6 Пристай М. Львівська Греко-Католицька Духовна Семінарія (1783–1945). – Львів, 2003. – С. 422.
- 7 ЦДІАЛ України. – Ф. 451. – Оп. 1. – Спр. 372. – Арк. 2.
- 8 Пристай М. Львівська Греко-Католицька Духовна Семінарія... – С. 426.
- 9 ЦДІАЛ України. – Ф. 451. – Оп. 1. – Спр. 370. – Арк. 8.
- 10 Пристай М. Львівська Греко-Католицька Духовна Семінарія... – С. 425.
- 11 ЦДІАЛ України – Ф. 451. – Оп. 1. – Спр. 367. – Арк. 1.
- 12 Там само.
- 13 Звіт з організаційної праці та досягв Богословської Академії // Світильник істини: джерела до історії Української католицької Богословської Академії. 1928–1929–1944. – Чикаго, 1965. – С. 520.
- 14 ЦДІАЛ України. – Ф. 451. – Оп. 1. – Спр. 378. – Арк. 22.
- 15 Там само.
- 16 Там само. – Арк. 24.
- 17 Там само. – Арк. 25.

SUMMARY

Inna Khodak

EDUCATIONAL ACTIVITY OF LVIV SMALL THEOLOGICAL SEMINARY IN THE FIRST PART OF THE 20TH CENTURY

The educational activity of Lviv small seminary being researched in this article of the basif of archives in the literature reserhes. The main attention is focused in the part of the gymnasium that was preparing studing to enter the seminary. Relation between of the small seminary and Lviv theologycal seminary were enelised there.

Key words: Ukrainian greek-catholic church, Lviv Small theological seminary, education, pupils, rector.